

ירושלמי אקטואלי

יו"ל ע"י "בית המדרש למגידי שיעורים בדף היומי", כפר גנים ג' פתח תקוה

גליון מס' 5 | פרשת קורח | כ"ד סיון תשע"ו

הפרשה בירושלמי

תרומת מעשר מאומד

מפרישין אותה מאומד אלא מדקדק בשיעורה ואפי' בזמן הזה, שהרי שיעורה מפורש בתורה. ובעל התורה תמימה הקשה מדוע הרמב"ם לא פסק כאבא אלעזר בן גמלא שניטלת באומד, שהרי פסק כמותו בכל העניינים, ועוד כיון שהוקש תרומת מעשר לתרומה גדולה הא קיי"ל אין היקש למחצה. (עיי"ש מה שרצה ליישב אך נשאר בצ"ע).

והרדב"ז כתב ליישב בדרך מקורית וכה דבריו, הלא הפס' "ונחשב" נאמר בתרומת מעשר, נמצא שההקבלה לתרומה גדולה נאמרה אך ורק לגבי שניהם ניטלים במחשבה, שהרי לגבי אומד א"א לומר כן משום שהתורה קבעה שיעור לתרומת מעשר "מעשר מן המעשר", א"כ לא ניתן לומר שינטל מאומד, וא"כ הרמב"ם פסק כסתם משנה וכדעת רבנן, וממילא נסתלקו קושיות התורה תמימה שהרי לענין אומד לא היה היקש, וכן כיון שהתורה גילתה במפורש מהו שיעור הפרשה בתרומת מעשר לא ניתן לומר היקש למחצה.

סימוכין לדרך זו מצאנו בירושלמי המובא לעיל שהביא ההיקש לתרומת מעשר רק את ענין המחשבה ולא הביא ענין האומד. {ואולי לשיטת הירושלמי דלא כבבלי זו דעתו דאבא אלעזר בן גמלא, וא"כ הרמב"ם פסק כוותיה אף בענין זה ויל"ע}.

כלומר שבזה לא יתפרקו משזירתן. ואין זה מוסיף על הקשרים, שהרי מוכח שאין כוונתו משום קשר אלא כדי שלא יתפרקו.

"ונחשב לכם תרומתכם כדגן מן הגורן וכמלאה מן היקב" (יה כו),

מהמילה תרומתכם שנאמרה בפס' זה למד אבא אלעזר בן גמלא שמדובר בשתי תרומות תרומה גדולה ותרומת מעשר, והוקשו זה לזה כשם שתרומה גדולה ניטלת באומד ובמחשבה ובעין יפה, כך תרומת מעשר ניטלת באומד ובמחשבה ובעין יפה. (גיטין לא.).

והנה במש' (תרומות פ"א מ"ז) נאמר "אין תורמין לא במידה ולא במשקל ולא במנין, והקשו בירושלמי סתירה מהמשנה (שם פ"ד מ"ו) המונה משובח והמודד משובח ממנו והשוקל משובח מכולן, שמנין יותר משובח מאומד, ותרצו כאן (אין תורמין) בתרומה גדולה וכאן (המונה משובח) בתרומת מעשר שצריך מנין, שהרי התורה נתנה שיעור "מעשר מן המעשר", ולראיה לכך מביא הירושלמי דברי אבא אלעזר בן גמלא שאין תורמין לא במידה וכו' ומקישים תרומת מעשר לתרומה גדולה מה תרומה גדולה במחשבה אף תרומת מעשר במחשבה.

נמצא דתרומה גדולה לכו"ע ניטלת מאומד, ובתרומת מעשר חלוקים רבנן ואבא אלעזר בן גמלא שלרבנן צריכה שיעור, ולאבא אלעזר ניטלת מאומד.

וכתב הרמב"ם (פ"ג מהלכות תרומות ה"י) תרומת מעשר אין

המניין

המניין

עשרה מישראל שעוסקים בתורה או בתפילה - שכינה שורה עמהם, שנאמר (תהלים פב) אל' נצב בעדת אל'. ואמנם גם כשאחד מישראל מתפלל או לומד השכינה שורה עימו, אלא שיש מדרגות בזה, והמדרגה הגבוהה היא כאשר עשרה מישראל עוסקים בדבר שבקדושה, שאז הקדושה מתגלה בעולם (עי' ברכות ו). ועפ"ז תקנו חכמים, שכל הדברים שבקדושה, יאמרו במניין של עשרה.

בין הדברים שבקדושה הם: חזרת הש"ץ, ברכת כהנים, ברכו, קדיש וקריאת התורה (מגילה כג:) ואמרו חכמים שהתפילה שאדם מתפלל עם הציבור מתקבלת, שנאמר (תהלים נה) פדה בשלום נפשי מקרב לי כי ברבים היו עמדי. וגם כשלא כווננו כל כך בתפילתם,

"הבדלו מתוך העדה הזאת" טז, כא

בירושלמי מסכת מגילה דף ד: אר' בא בשם רב יהודה כל שאמרו ידחה ממקומו ובלבד בעשרה, ר' אבינא בשם ר' אסי כל שאמרו ידחה ליום הכניסה ובלבד בעשרה ר' חנניה אמר איפלגון רב חונה ורב יהודה ח"א ובלבד בעשרה.

ובבבלי במגילה דף כג: למדנו בדומה לזה שכ' אין מזמנין בשם פחות מעשרה מנה"מ, אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן דאמר קרא ונקדשתי בתוך בני ישראל כל דבר שבקדושה לא יהא פחות מעשרה מאי משמע דתני רבי חייא אתיא תוך תוך כתיב הכא ונקדשתי בתוך בני ישראל וכתיב התם הבדלו מתוך העדה ואתיא עדה דכ' התם עד מתי לעדה הרעה הזאת מה להלן עשרה אף כאן עשרה

לע"נ
שמעון בן סוליקה ז"ל
הונצח ע"י
משפחת דהן

לע"נ
רבקה וייסטון
בת
ר' יהושע העשיל ז"ל
הונצחה ע"י המשפחה

קרן דניאלי
לזכר דניאל זונפלד ע"ה
הונצח ע"י קרן דניאלי
לע"נ של הר"ר אברהם גליק ז"ל

הדבר בא לידי ביטוי גם בתפילה במניין. וכך בנוסח התפילה אנחנו מבקשים בעד הכלל: "רפאינו ונרפא", "ברך עלינו את השנה הזאת", "תקע בשופר גדול לחרותינו ושא נס לקבץ גלויותינו", "ולירושלים עירך ברחמים תשוב", וכן כל הברכות שבתפילת שמונה עשרה. זהו עניינו המיוחד של עם ישראל, שהוא מסוגל לגלות את הקדושה בציבור.

בין הגויים ישנם אנשים טובים שהשפעתם פרטית. קדושת הכלל מתגלה בעם ישראל בלבד, ולכן עם ישראל קיבל את התורה והוא שיכול לבנות את בית המקדש שעל ידו מתגלה האור בעולם. ואף עשרה מישראל שמתכנסים לדבר שבקדושה מגלים במידה מסוימת את קדושת כלל ישראל. ומתוך כך, אם יבוא אדם שמתפלל במניין וקשור לציבור ומצטער בצערו ומבקש את טובתו, וירצה להוסיף להתפלל ביחידות תפילות אישיות היוצאות מן הלב, הרי זה משובח, הואיל וכל תפילותיו הפרטיות מקושרות לכלל.

אין הקב"ה מואס בתפילתם של רבים (ברכות ח). ואף שכל תפילה שנאמרת בעשרה חשובה יותר ומתקבלת, עיקר התפילה בציבור הוא שעשרה מישראל יתפללו ביחד תפילת שמונה עשרה. נמצא אסכנשישתימעלותבמנייןא. במנייןאפשרלומראתכלאותםדברים שבקדושה שתקנו חכמים לומר במניין. ב. בזכות המניין התפילה מתקבלת. וכיוון שעל ידי המניין השכינה שורה, ראוי לכל אדם להשתדל להיות מהעשרה הראשונים, שעל ידם השכינה שורה. ואם אינו יכול להגיע בין העשרה הראשונים לתפילת שחרית, ישתדל להיות בין העשרה הראשונים לתפילת מנחה או מעריב כפי שפסק השו"ע באו"ח צ"ד.

טעם למעלת התפילה במניין

במבט ראשון עלול אדם לחשוב כי התפילה שיתפלל ביחידות, תהיה עמוקה ומרגשת יותר, ותבטא יותר את אישיותו וצרכיו המיוחדים. אבל למרות החשיבות שבחוויה הפרטית, עיקר מגמתנו בעולם לקדש שם שמיים, ולקשר את כל העולם על כל מרכיביו לשורשו הרוחני, ולכן אנחנו צריכים לפעול מתוך הכלל, ולמען הכלל.

הדף היומי הירושלמי מגילה ו-יב

צירוף מחללי שבת למניין

בהקשר לכך ישנם מס' נידונים בפוסקים:

א. האם נחשב למומר רק אם באיסור דאורייתא או רק באיסור דרבנן. בשו"ע שפ"ה ס"ג כתב שגם בעבר על איסור דרבנן נחשב למומר לגבי דין עירובי חצרות. אולם לגבי דין שחיטה הביא בבאר היטב (יו"ד סי' כ) מחלוקת בית הלל ופרי חדש האם מחלל שבת באיסור דרבנן נחשב למומר לגבי שחיטה.

ב. דין התלוי במחלוקת הפוסקים, ונוהגים לאיסור ואותו אדם מיקל, האם נחשב למומר. האגרות משה (יו"ד ח"ב ס"ד) דן לגבי שליח ציבור העובר לפני התיבה בשבתות וימים טובים עם מיקרופון, וסומך על דעת רב שמתיר. והכריע האג"מ שכיוון שרוב הפוסקים אסרו, הרי שבטלה דעתו של אותו רב, ונחשב הש"צ כעובר עבירה. לעומת זאת ה'שרידי אש' (שו"ת ח"ב סי' קנ"ו) כתב שאלו הנוסעים בחשמלית בשבת וסומכים על רבנים המתירים, אינם נחשבים כמחללי שבת.

ג. נקודה נוספת דנו הפוסקים, האם חילול יום טוב

היות ובפרשה הקודמת פרשת שלח, ישנה ראייה שהביא בעל האגרות משה' לצירוף מחללי שבתות למניין, הבאנו השבוע נידון בסוגיא זו, שיש מקום לומר שנחלקו בה הבבלי והירושלמי.

ידועים לכולנו דברי הגמרא במס' חולין (ה.), שאומרת שכל המחלל שבת כאילו כופר במעשה בראשית. הרמב"ם (הל' שבת פ"ל הט"ו) אף הוא כתב כתב: אבל המחלל שבת בפרהסיה הרי הוא כעובד ע"ז.

לגבי שלושה נושאים מצאנו התייחסות מפורשת בתלמוד למחללי שבת בפרהסיה. א. לפסול מחללי שבת להבאת קרבנות, (חולין ה. עירובין סט.) ומסיקה שם הגמ' ששבת ועבודה זרה שווים בחומרתם. ב. דיני עירובי חצרות ובצורך של השתתפות בעירוב או ביטול רשות (עירובין סט.) שמחלל שבת נחשב בגוי לעניין זה. ג. שחיטה (חולין ג.) לפסול מחלל שבת לשחיטה.

על יסוד זה דנו הפוסקים לומר שמחלל שבת אינו מצטרף למניין.

"השיעור היומי"

ניתן לקבל בכל יום, את השיעור בדף הירושלמי במייל או בוואצאפ.

נא לשלוח את כתובת המייל או המספר נייד.

ל: 052-4636288

לעומת שיטת האגרות משה, בשו"ת יחוה דעת מביא מקור אחר מדברי הירושלמי לסוגיא זו, (ח"ו ס"ה):

"במגילה (דף כג:) אמרו, כל דבר שבקדושה לא יהיה פחות מעשרה, שנאמר ונקדשתי בתוך בני ישראל, ונאמר בעדת קורח הבדלו מתוך העדה הזאת, וחוזרים ללמוד עדה עדה, נאמר כאן עדה, ונאמר במרגלים עד מתי לעדה הרעה הזאת, יצאו יהושע וכלב, הרי כאן עשרה. אולם בירושלמי ברכות (פרק ז' הלכה ג') למדו כן, שנאמר כאן ונקדשתי בתוך בני ישראל, ונאמר אצל השבטים, ויבאו בני ישראל לשבור בתוך הבאים, מה להלן עשרה, שנאמר וירדו אחי יוסף עשרה, אף כאן עשרה. וכן הוא בבראשית רבה (פרשה צא סימן ג'). וכתב רבינו בחיי (ויקרא פרק כב פסוק לב) בשם רבינו תם, שהנוסחא שלנו בגמרא (מגילה כג:) הנ"ל אינה מדוייקת, שאין להביא ראיה לדבר שבקדושה ממרגלים, אלא עיקר הנוסחא כדברי הירושלמי שהלימוד הוא מעשרה.

וכן הביא ב"ביע אומר' (או"ח ס"ט) את דברי הירושלמי בברכות: "כי בירושלמי (פ"ז דברכות פ"ג ה"ג/) איתא, מנין לעדה שהיא עשרה, א"ר יוחנן נאמר כאן עדה ונאמר להלן עדה, מה עדה דלהלן עשרה אף כאן עשרה. (פי' כדאמר' במגילה (כג:), מהנ"מ, א"ר יוחנן אמר קרא ונקדשתי בתוך בני ישראל, כ"ד שבקדושה לא יהא פחות מעשרה. מאי משמע דתני ר"ח אתיא תוך תוך, כ' הכא ונקדשתי בתוך בני" וכתביב התם הבדלו מתוך העדה, ואתיא עדה עדה, דכתיב התם עד מתי לעדה הרעה הזאת (במרגלים כתיב, ויצאו יהושע וכלב רש"י) מה להלן עשרה אף כאן עשרה) ר' סימון אמר נאמר כאן ונקדשתי בתוך בני", ונאמר להלן ויבאו בני ישראל לשבור בתוך הבאים, מה תוך האמור להלן עשרה אף כאן עשרה. א"ל ר' יוסי ב"ר בון אם מתוך את יליף לה, סגין אינון. (שהרבה תוך יש בתורה כמו הבדלו מתוך העדה וכ'. פ"מ.) אלא נאמר כאן בני ישראל, ונאמר (בבני יעקב) ויבאו בני ישראל, מה להלן עשרה (דכתיב וירדו אחי יוסף עשרה) אף כאן עשרה. ע"כ. וכ"ה בב"ר אחי יוסף שצדיקים היו. ע"ש. וכן כתב הראב"ן (סימן קפה)."

לאחר שכתבתי דברים אלו הראני רב 'כפר האורנים' הרה"ג רשי טויטו שליט"א את דברי ה'ביע אומר' המתייחס במפורש לדברי ה'אגרות משה' ודוחה דבריו מכוח דברי הירושלמי (ח"י או"ח סי' נ"ה):

"והלום ראיתי בשו"ת אגרות משה ח"א (חאו"ח סי' כג)

בפרהסיה זהה בחומרנו כחילול שבת. בשו"ת הרדב"ז (ח"ב תשצז) כתב להשוות חילול יום טוב לחילול שבת. אך דעת השו"ע (אבהע"ז סי' קכ"ג ס"ה) לחלק בין חילול שבת לחילול יום טוב. השולחן ערוך דן בגט שנכתב בשבת הרי הוא גט בטל והאישה אינה מגורשת, זאת בניגוד לגט שנכתב ביום טוב שהוא פסול אך אינו בטל. והטעם לחלק בין יום טוב לשבת, זהו מפני שהכותב גט בשבת כמוהו כמומר, ולכן הגט בטל, אולם גט הנכתב ביום טוב, הוא אינו מומר, ולכן הגט רק פסול אך אינו בטל.

ד. הגדרת פרהסיה, הגמרא בסנהדרין (עד): אומרת: וכמה פרהסיא? - אמר רבי יעקב אמר רבי יוחנן: אין פרהסיא פחותה מעשרה בני אדם. פשיטא, ישראלים בעינן, דכתיב ונקדשתי בתוך בני ישראל. בעי רבי ירמיה: תשעה ישראל ונכרי אחד מהו? תא שמע, דתני רב ינאי אחוה דרבי חייא בר אבא: אתיא תוך תוך, כתיב הכא ונקדשתי בתוך בני ישראל וכתביב התם הבדלו מתוך העדה הזאת מה להלן עשרה וכולהו ישראל - אף כאן עשרה וכולהו ישראל. דברי הגמרא הללו שיש ללמוד מהמרגלים הגדרת פרהסיה, וכשם שהמרגלים מנו עשרה אנשים, אם כן כל פרהסיה זהו בעשרה אנשים, פותחים צוהר למחלוקת ראשונים פעולת החילול צריכה להיעשות בפועל לפני עשרה אנשים, או שדי בכך שעשרה אנשים ידעו על החילול. דעת כמה מהאחרונים, שאין הדבר נחשב לפרהסיה, אלא אם כן יהיה החילול לפני עשרה אנשים (בית הלל יו"ד סי' קנ"ז, רע"א הגהות ליו"ד סי' רס"ד). אך כמה מהאחרונים סוברים שדי בידיעת עשרה מישראל על החילול וכן פסק המשנה ברורה (סי' שפ"ה סק"ד).

ה. ידועה תשובתו של ה'אגרות משה' שמחללי שבת יכולים להצטרף למניין, זאת מפני שהמקור לדין מניין הוא מהמרגלים, וכיוון שהגמרא במסכת ערכין (טו:) מחדשת שהמרגלים כפרו בעיקר, ומבארת זאת בדברי הפסוק 'כי חזק הוא ממנו' אפילו הוא (ה') אינו יכול להוציא כליו משם, מכאן יש להוכיח שאף אנשים המחללים שבת כשרים להצטרף למניין, שהרי אפילו המרגלים שכפרו בעיקר הם מהווים את המקור לדין מניין.

נכנסים, מאזינים, מבינים ונהנים.
הדף היומי בירושלמי

לקבלת השיעור במייל

נא לשלוח כתובת מייל למס' 052-4636288

והיוצא לפי זה שיש לשיטת האגרות משה מחלוקת בבלי וירושלמי האם מחללי שבת מצטרפים למניין, הבבלי שלומד מהמרגלים מיקל, אולם הירושלמי שלומד מאחי יוסף מחמיר.

בשו"ת היכל יצחק כתב שאכן למרות שמחמירים אנו מאוד לגבי מחללי שבת בפרהסייה, בכל זאת לגבי צירוף למניין יש להקל, וזאת מסברא מחודשת של כעין סברת 'ביטול ברוב':

"אך אין זה מוכרח, שאמנם רשע כזה טורפין תפלתו בפניו, אבל בד"א כשהוא יחיד, אבל כשהוא במיעוט והרוב של המניין כשרים, אפשר שמצטרף לקדושת השם לקיים מה שנאמר ונקדשתי בתוך בני ישראל. שהרי זהו המקור של תפלה בציבור. ובשלמא לענין קרבנות נאמר בתורה מיעוט, מכם, ולא כולכם, ולענין ביטול רשות שכל עיקרו מדרבנן, הרי זו כסברא שאין ממש בביטולו כיון שכל הענין כזר נחשב לו, אבל כאן נאמר ונקדשתי בתוך בני ישראל וכלום מומר אפילו לעכו"ם אינו בכלל בני ישראל, והרי ישראל מומר שקידש קידושו קידושינו. והגאונים הסוברים שאין קידושו קידושינו אלא מדרבנן הלא אין הלכה כמותם".

שכתב לצרף מחללי שבת למנין, לקדיש ולקדושה, ורק מעלת תפלה בצבור לא חשיב. ע"ש. וגם הוא לא ראה דברי הפמ"ג והאחרונים הנ"ל דפשיטא להו שאין לצרף מחלל שבת בפרהסייה למנין. (ומ"ש האגרות משה להוכיח מהא דילפינן (במגילה כג ב) דאטיא תוך תוך ממרגלים, והתם היו כופרים בפרהסייה, שגרועים יותר ממחללי שבת בפרהסייה, א"כ בהכרח שגם לענין דברים שבקדושה מצטרפים. ע"כ. א"כ לדבריו אפילו אם היו כולם כופרים ומחללי שבת בפרהסייה, יכולים לומר דבר שבקדושה עמהם. אולם לא זכר שר דברי ר"ת שכתב שהנוסחא שלנו אינה מדוייקת, אלא עיקר הנוסחא: "כתיב הכא ונקדשתי בתוך בני ישראל", וכתיב התם, ויבאו בני ישראל" לשבור בתוך הבאים, מה להלן עשרה אף כאן עשרה". והראיה לדבר שבקדושה מעשרת אחי יוסף שכולם צדיקים היו. עכ"ד. והובא בדברי רבינו בחיי (ויקרא כב, לב). ע"ש. וכ"כ הראב"ן (סי' קפה). וע"ע בשבולי הלקט (סי' ט). וכל זה מפורש בירושלמי (ברכות פ"ז ה"ג). ואזלא הוכחת האגרות משה).

על פי שיטת היחווה דעת' שמביא את גירסת הירושלמי שלומד גזירה שווה מ'בני ישראל' שהיו עשרה (כיוון שיוסף ובנימין לא נכללו עימהם בירידתם למצרים), ממילא נסתרת ראיית האגרות משה' שהרי המקור אינו מהמרגלים שחוטאים היו אלא מאחי יוסף שצדיקים היו.

על סדר הדף הירושלמי מסכת מגילה

הירושלמי לסמוך עליו בשעת הדחק. ומוסיף הבית יוסף שאכן אם נזדמן לו בסופו של דבר מגילה כשרה בזמנה יחזור ויקרא בה ביום י"ד.

ה'אוצרות ירושלים' אכן חילק בדין קריאת המגילה, ועולה מדבריו שכלל אין מחלוקת הבבלי והירושלמי. ישנה קריאה שבה יוצאים ידי חובה, קריאה שיש לעשותה כדת וכדין בתאריכים שתקנו חכמים, אולם ישנה קריאה נוספת, שנתקנה בצוק העיתים ובדוחק השעה, קריאה שנועדה בכדי שזכרון הנס לא יישכח.

הירושלמי סבור כהבבלי שלא יוצאים ידי חובה בקריאת המגילה מראש חודש אדר, אלא פוסק כן לצורך זכרון הנס בלבד, ולא בכדי שיצא בה ידי חובה, וכשהבבלי לא מאפשר קריאה מראש חודש אדר, זוהי רק קריאה שנועדה בכדי שיצאו בה ידי חובה, וממילא אין מחלוקת התלמודים, ולכן הראשונים פסקו את דברי הירושלמי למרות הכלל שכשהבבלי והירושלמי חלוקים, הלכה כהבבלי.

הירושלמי מביא דין מחודש שאינו מופיע בבבלי במסכת מגילה, שניתן לקרוא מגילה מראש חודש אדר. "תני בשם רבי נתן, כל החודש כשר לקריאת המגילה"

ואכן השו"ע (תרפ"ח, ז) פסק שאדם היוצא בשיירה והמפרש בים באופן שלא יהיה בידו אפשרות של קריאת המגילה בפורים, הרי שיקרא מגילה בתאריכים שבני הכפרים יכולים לקרוא: י"א י"ב י"ג באדר, ויש אומרים שיקראנה מראש חודש.

והמקור להלכה זו מציין ה'באר הגולה' הוא מדברי הגהת אשר"י (מגילה פ"א ס"א) בשם ה'אור זרוע' ואת הירושלמי בסוגייתנו.

ואכן הבית יוסף התקשה כיצד הראשונים פוסקים את דברי הירושלמי, שהרי הכלל הוא שכשהבבלי והירושלמי חולקים הלכה כהבבלי, וכיצד פסקו הראשונים כהירושלמי.

ומיישב שכיוון שהמדובר הוא בשעת הדחק, כדאי הוא

עורך: ראש בית המדרש הרב ישראל מאיר ריאני שליט"א

חברי המערכת:

הרב איתמר נגר | הרב מאיר וולברשטיין | הרב מרדכי הרבסט | הרב נפתלי וסרמן